

Det nostalgiska folkkyrkotänkandet

I VÅRAS KOMMENTERADE SPT i en ledare (nr 9/2012) en skrift om folkkyrkans möjligheter, utgivet av Svenska kyrkans forskningsenhet. I höst har ytterligare böcker utkommit i samma serie. Jonas Idestrom, anställd på forskningsenheten har skrivit *Folkkyrkotanken – innehåll och utmaningar*. Urban Claesson, även han anställd på forskningsenheten, har redigerat ett antal uppsatser med rubriken *Folkkyrka nu? Samtal om utmaningar och möjligheter*. Båda skrifterna kan beställas eller laddas ner från kyrkokansliet.

Det första som slår läsaren är det myckna talet om *utmaningar*, både i rubriker och i själva texterna. Det tycks som om man på något sätt är medveten om att (Svenska) kyrkan befinner sig i en ny situation i det man kallar det postmoderna samhället, men man vet ändå inte riktigt hur man ska bete sig i detta nya. Mycket tycks osäkert, gamla vägmärken gäller inte längre, alldeles för många sifferserier är nedåtgående – och frågorna hopar sig: vad ska vi göra? På forskningsenheten söker man efter svar i det förgångna: det tidiga 1900-talets folkkyrkoprogram med namn som Einar Billing, J. A. Eklund, Manfred Björkquist och Harald Hallén. Och det allra största hoppet ställs, nu liksom i våras, till Gustaf Wingren och hans vidareutveckling av Einar Billings tänkande.

Wingrens skapelseteologiska ansats är värd all respekt, men det fanns blinda fläckar i hans teologiska universum. Två fromhetstraditioner kunde han inte förlika sig med, pietismen och högkyrkligheten. När det gällde pietismen argumenterade han kraftfullt emot det som brukar kallas lagens tredje bruk, detta att Guds lag ska vara ett rättesnöre för den troende människan. Guds lag är inga fasta regler som kan sättas upp, menade Wingren, utan lagen möter i vardagens krav och den är föränderlig. Hans kritik mot högkyrkligheten gällde främst centreringen kring ämbetet och oviljan att erkänna kvinnors prästämbete. Ämbetet är inte främst riter och ritual, utan tilltal och förkunnelse, menade Wingren. Den viktigaste gudstjänsten är inte den som äger rum bak stängda dörrar i kyrkorummet, utan sker ute i vardagen bland de många människor som möter där.

Wingrens ovilja har färgat av sig i framställningarna på så sätt att lågkyrkighet och högkyrkighet knappast nämns. Och därmed osynliggörs 1900-talets stora förnyelserörelser inom Svenska kyrkan (och andra kyrkor). Den nya kyrkosynen, den liturgiska rörelsen, bibelförnyelsen, den karismatiska väckelsen: inget av detta får något utrymme i det folkkyrkotänkande som presenteras i de båda böckerna. Och därmed blir deras innehåll och grepp om verkligheten mer en reflex av den teologi som frodas på kyrkokansliet i Uppsala än ett seriöst försök att se vad som format Svenska kyrkan under det senaste seklet.

Om man bestämmer sig för att folkkyrka betyder en kyrka som vill nå folket med evangelium, så är det klart att flera än de som vanligen räknas som folkkyrkomän hade och har denna målsättning. De olika väckelserörelserna inom Svenska kyrkan, ungkyrkorörelsen i början av 1900-talet, den kyrkliga förnyelsen med Gunnar Rosendal och Bo Giertz i spetsen, OAS-rörelsen, alla dessa hade och har som mål att så många som möjligt ska komma till tro. Småkyrkorörelsen på 50- och 60-talen var folkkyrklig i denna mening, liksom alla de präster och lekmän som byggde församling, bad och firade mässa i de nybyggda bostadsområdena.

Men i beskrivningarna av folkkyrkotanken kommer det handfasta arbetet på att placera kyrkan, både byggnaderna och gudstjänsterna, mitt i de nybyggda förorterna, i skymundan. Den kyrkliga praktiken tycks försvinna i teoriernas luftiga rike.

Syftet med forskningsenhetens skrifter om folkkyrkan och folkkyrkotänkandet är givetvis att ge impulser och modeller för framtiden. Detta är mycket lovvärt. Men kanske man istället för Billing och Wingren borde börjat med en omvärldsanalys, eftersom Svenska kyrkan idag inte är en folkets kyrka som på Billings eller Wingrens tid. I rask takt tycks folket lämna Svenska kyrkan: bara två tredjedelar är idag kyrkotillhöriga, av de nyfödda barnen döps hälften, en tredjedel av de aktuella årskullarna konfirmeras. Olika undersökningar tyder på att många av dem som tillhör kyrkan inte heller är troende i traditionell mening, och alltså utgör den sortens kyrklighet som sammanfattats av en engelsk religionssociolog som *belonging without believing*.

Ett annat slags omvärldsanalys, om man nu är intresserad av folkkyrkan, vore kanske att bege sig ut från Uppsala och undersöka i vilka kyrkor det ändå finns folk, och varför. Gudstjänststatistiken ser nämligen inte exakt likadan ut i alla församlingar. Det finns kyrkor där deltagandet i gudstjänst och bön inte minskar, församlingar som är tydligt mer levande och attraktiva för människor än genomsnittet. Varför inte kartlägga vilka de är och göra en analys av hur de fungerar och om det finns någon gemensam nämnare för dem?

Varken samhälle eller folk är vad de har varit – allt tycks vara underkastat förändring. Kanske man i denna föränderlighet vågar föreslå att kyrkan i sin självförståelse tar till sig att dopet sedan 1996 är den handling som konstituerar tillhörighet och medlemskap. Egendomligt nog har varken forskningsenheten eller någon teolog gjort denna grundläggande förändring av Svenska kyrkans identitet till föremål för teologisk analys. Billings och Wingrens teologi skapades i en kyrka där grunden för kyrkotillhörighet bestod i att vara född av svenska föräldrar, och där det fram till 1951 inte var möjligt att träda ut ur kyrkan. Så är det inte längre. Kyrkotillhörighet är inte längre nödvändig för att uppfylla samhälleliga anständighetskrav. Gudstjänst, bön och välsignelse får inte förekomma vid skolavslutningar. I den mån kyrkan får spela en roll är det ute i marginalerna, möjligen som stöd för socialt utsatta grupper.

Om dopet får bli utgångspunkt för förståelsen av vad det betyder att vara kyrka, ställs Guds frälsningshistoriska handlande i centrum. Kyrkan skapas inte av människor, utan hon är det synliga redskapet för Guds mission. Denna uppgift att vara kyrka för hela folket delar Svenska kyrkan med andra kyrkor och samfund i vårt land. Om man kallar sig folkkyrka eller inte är egentligen ointressant, vad det handlar om är, med Kyrkoordningens ord, »att människor ska komma till tro på Kristus och leva i tro, en kristen gemenskap skapas och fördjupas, Guds rike utbreddas och skapelsen återupprättas».